

Wierzyciel, wierzycielowi nierówny – o zmianie kolejności zaspokajania należności wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym

Z dniem 1 października 2023 roku weszła w życie zmiana przepisu art. 1025 § 1 KPC, określającego kolejność zaspokajania należności wierzycieli w toku egzekucji. Zmianie uległ m. in. pkt 3) ww. przepisu, wprowadzając uprzywilejowanie w zakresie kolejności zaspokajania należności zasądzonych na rzecz pokrzywdzonego lub osób wykonujących prawa pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Zmiany te niosą daleko idące konsekwencje praktyczne dla wierzycieli, w tym dla wierzycieli hipotecznych.

Tytułem wstępu wskazać należy, że niejednokrotnie może wystąpić sytuacja w której zachowanie dłużnika rodzące jego odpowiedzialność cywilnoprawną realizuje jednocześnie znamiona przestępstwa. Jeżeli na skutek takiego przestępczego zachowania wierzyciel poniósł szkodę, to co do zasady może dokonać wyboru tego w jakim trybie dochodzić roszczeń od dłużnika - czy na drodze postępowania cywilnego czy też w ramach postępowania karnego.

Jako przykład sytuacji, w której może dojść do powstania po stronie wierzyciela tego rodzaju uprawnienia, można wskazać na umowę pożyczki zawieraną pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem, w sytuacji gdy zachowanie dłużnika wypełniało znamiona przestępstwa oszustwa z art. 286 § 1 KK. W takiej sytuacji wierzyciel może podjąć decyzję co do tego czy wytoczyć przeciwko dłużnikowi powództwo o zapłatę w ramach postępowania cywilnego (roszczenie o zwrot niezwróconej pożyczki), czy też złożyć zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez dłużnika i w dalszej kolejności wystąpić jako pokrzywdzony w ramach postępowania karnego prowadzonego przeciwko dłużnikowi z wnioskiem o orzeczenie przez sąd karny o obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej wierzycielowi przestępstwem.

Przy czym co istotne, jeżeli wierzyciel zdecyduje się na wystąpienie przeciwko dłużnikowi z powództwem cywilnym o zapłatę (na przedstawionym powyżej przykładzie – o zwrot pożyczki) i uzyska korzystne dla niego orzeczenie (wyrok zasądający), to w tym zakresie nie będzie mógł później dochodzić skutecznie jako pokrzywdzony w ramach postępowania, karnego, aby sąd karny orzekł o obowiązku naprawienia szkody na jego rzecz.

Wynika to wprost z tzw. klauzuli antykumulacyjnej, o której stanowi przepis art. 415 § 1 zdanie 2 KPK. Zgodnie z treścią tego przepisu, *Nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono*. Klauzula ta ma celu przeciwdziałanie funkcjonowaniu w obrocie prawnym więcej niż jednego tytułu egzekucyjnego.

W stanie prawnym obowiązującym do dnia 30.09.2023 roku, wybór jednego z wyżej wymienionych trybów dochodzenia roszczeń przez wierzyciela nie miał wpływu na to w jakiej kolejności jego należność została by zaspokojona w postępowaniu egzekucyjnym. Niezależnie od tego czy wierzyciel posiadał tytuł wykonawczy pochodzący od sądu cywilnego czy też od sądu karnego, jego pozycja w postępowaniu egzekucyjnym pozostawała taka sama – wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym pochodzącym od sądu cywilnego uczestniczył w podziale kwot wyegzekwowanych od dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym, na takich samych zasadach, co wierzyciel dysponujący tytułem wykonawczym pochodzącym od sądu karnego (czyli co do zasady, w kategorii 9).

Nowelizacja przepisu art. 1025 § 1 pkt 3 KPC, znacząco zmieniła pozycję wierzyciela dysponującego tytułem wykonawczym w postaci orzeczenia sądu karnego zasądającego należność na jego rzecz jako pokrzywdzonego. Począwszy od dnia 1.10.2023 roku należności zasądzone na rzecz pokrzywdzonego lub osób wykonujących prawa pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, **zaspokajają się w toku egzekucji w kategorii 3), a więc bezpośrednio m.in. przed należnościami zabezpieczonymi hipoteką, zastawem (kategoria 5), czy należnościami wierzycieli publicznoprawnych (kategoria 7).**

W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej art. 1025 § 1 pkt 3 KPC, ustawodawca nie wskazał przyczyn wprowadzenia tego rodzaju zmian. Można jedynie wnioskować, że ratio legis tego przepisu było przekonanie o potrzebie zwiększenia możliwości efektywnej egzekucji przez wierzycieli dotkniętych przestępstwem (pokrzywdzonych), których należności zostały zasądzone w postępowaniu karnym.

Literalne brzmienie prezentowanego przepisu prowadzi do wniosku, że ustawodawca nowelizując art. 1025 § 1 pkt 3 KPC w praktyce doprowadził jednak do zróżnicowania poziomu ochrony prawnej wierzycieli, których należności wynikają z przestępstwa popełnionego przez dłużnika, w zależności od tego w jakim postępowaniu (karnym czy cywilnym) orzeczono o zasądzeniu tych należności na rzecz wierzyciela.

Z przepisu art. 1025 § 1 pkt 3 KPC wynika bowiem wyraźnie, że w kategorii 3 zaspokajane są **należności zasądzone na rzecz pokrzywdzonego lub osób wykonujących prawa pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.**

Niezależnie od kwestii związanej z oceną tego rodzaju zmian, pojawia się pytanie czy z związku z uprzywilejowaniem należności zasądzonych w postępowaniu karnym na rzecz wierzycieli występujących w tym postępowaniu jako pokrzywdzeni, wierzyciele ci częściej będą sięgać po instrumenty prawa karnego w celu dochodzenia ich należności.

Zasądzenie należności w ramach postępowania karnego na rzecz pokrzywdzonego wierzyciela pozwoli bowiem wierzycielowi, na zwiększenie szans na efektywną egzekucję przeciwko dłużnikowi. Może okazać się to kluczowe w szczególności w tych przypadkach, gdy majątek dłużnika pozostaje obciążony ograniczonymi prawami rzeczowymi. Na gruncie wprowadzanych zmian, pokrzywdzony na którego rzecz zasądzono obowiązek naprawienia szkody w wyroku sądu karnego, będzie zaspokajany przed wierzycielami dłużnika posiadającymi zabezpieczenia rzeczowe. Przynajmniej w tym zakresie, dochodzenie roszczeń w tym trybie może wydawać się atrakcyjniejsze dla wierzycieli.

Przy czym nie można zapominać o tym, że dochodzenie roszczeń w ramach postępowania cywilnego i w ramach postępowania karnego rządzi się odmiennymi zasadami, a podstawowym warunkiem orzeczenia przez sąd karny o obowiązku naprawienia szkody jest skazanie sprawcy za przestępstwo lub warunkowe umorzenie postępowania wobec sprawcy.

Jedno z powyższych zmian wynika na pewno – wierzyciel, którego roszczenie wynikające z przestępstwa zostało zasądzone w innym postępowaniu niż postępowanie karne, nie jest traktowany tak samo przez ustawodawcę jak wierzyciel, którego należność została zasądzona w postępowaniu karnym. Tym samym, przed podjęciem decyzji co do wyboru trybu dochodzenia roszczeń, wierzyciele powinni brać pod uwagę również szanse na zaspokojenie ich należności w toku egzekucji w zależności od wybranego trybu.

